

BELSŐ-SZOLNOKMEGYEI CZIRKÁLÓ BÍRÁK*) UTASÍTÁSA.

Nemes Belsőszolnok vármegyében az mostani generális czirkálásra kimenendő becsületes rendek iratott instructió.

1. Megindulván Isten kegyelmességéből ő kegyelmek, kiszálljanak és mind a szegénységnek könnyebbségéért, s mind a sok panaszoknak eltávoztatására csak illendő kevés szám szolgálkkal és lovakkal menjenek ki ő kegyelmek és az ő kegyelmekkel lévő comitivát is oly disciplinában tartsák, hogy se ő kegyelmeknek semnékem búsulásom ne következzen.

2. Megtekintvén a szegénységnek megromlott állapotját, felette való gazdálkodásra őket ne erőltessék, s a gazdálkodásra rendelt accidentiákat csak magányosan vegyék fel inkább ő kegyelmek, hogysem pénzt exigáljanak érte; mivel az nagy adózás is rajtuk vagyon.

3. Az hol malefactorok deprehendáltak, akik érdemesek lesznek reája, Isten és igaz törvény szerint, dolgok vétessék executióban.

4. Ahol oly emberek találtak, kiknek büntetések ab antiquo comitatus usu, legibusque regni mulctával szokott végbemenni, az olyanoknak állapotjokban némely kiváltképen való becsületes uri, fő és nemesi rendben lévő rendeknek instantiájokra méltó tekintetek lévén, illendő engedelemmel is legyenek ő kegyelmek, akik nem rancorral és erővel akarnak ő kegyelmeken venni, hanem becsületeket ő kegyelmeknek megadják.

5. Ha kiket peniglen aféle malefactumokban a megengedésen kívül mulctával kelletik megbüntetni, és készpénzt az olyanoknál nem exigálhatnak, hanem marhájokat el kell hajtaniok, nyilván vagyon ő kegyelmeknél, hogy aféle marhákért mind fő és vicetiszteket mely serio szokták busítani, ő kegyelmek az olyan *marhákat* ne hajtogattassák imide amoda, hanem a falubeliekkel conveniálván, ha lehet *tegyék pénzzé* ő kegyelmek, minthogysem búsulás jöjjön ki mind az én, mind az ő kegyelmek tisztéről, jobb inkább az olyan marhát el sem venni, hanem ha minden akadály nélkül lenne az olyan marha elhozása.

*) Az erdélyi törvények értelmében a vármegyék tisztikarának évenként az egész megyét be kellett járnia s mindenütt vizsgálatot tartania a gonosztevők ellen, de mint látni fogjuk a *gazdasági rendtartásra is szigoruan felügyeltek*; az igaz mértékekre, utakra, hidakra, tilalmasokra stb.

6. Az is nyilván nagyon ó kegyelmeknél, hogy a fiscális jószágokban való czirkálást és némely másutt levő helyekben is nem örömszokták volt admittálni, de mivel az nemes országnak arról bizonyos articulisi existálnak és modalitások rendeltettek, miképen kellessék az olyan helyekben procedálni, azért ő kegyelmek azokban is mindenképen alkalmaztassák úgy magukat, hogy a nemes ország articulusi szerint procedálván, sem reám sem magukra búsulást, annál inkább panaszt ne hozzanak.

7. Az eddig való jó usus szerint pedig valahova ekkorig be szokták volt menni gratis inquisitióra a czirkáló bírák, úgy mostan is ő kegyelmek bé menjenek s az elébbi jó rendtartás szerint az inquisitiót véghezvivén, egyéb rendtartásokból is mint ennekelőtte, úgy mostan is cselekedjenek a szerint ő kegyelmek.

8. Abban igen szorgalmatosan igyekezzenek ő kegyelmek, hogy ha valamely malefactorok onnat az nemes vármegyéből elébbállván, vagy más vármegyékben vagy fiscus jószágiban confugiáltak volna az olyanok nevének és lakóhelyinek igazán végiremenvén, hogy az iránt akiket kellettük afélék állapotjáról azokat tudósithassák az articulások szerint ő kegyelmek.

9. Mivel peniglen gyakorta esik confuzió a *regestum* miatt igen diligenter observálják ő kegyelmek, hogy akit egyszer megbüntettetnek, azoknak neveket a regestomból ki is vonják, hogy másszor is azoknak ne kellessék bántódást ujonnan szenvedniék; az én jószágomban is a latrokat ő kegyelmek megbüntessék annak rendi szerint, nem nézvén, hogy főtiszt jószága, hogy mások is vegyenék példát róla.

10. Vannak sok rendbeli panaszok a *korcsmálás* dolgában is, ezen egy alkalmatossággal annak okáért mind az nemes ember borára kezdő paraszt emberek, mind pedig az olyan nemes emberek ellen, kik jó rendet nem akarnak observálni, a korcsmálás dolgából, de az olyan helyeken azért, ahol maguktól requiráltatnak ő kegyelmek, azhol pedig nem requiráltatnak supersedeáljanak: de ahol procedálni kell, procedáljanak az articulások szerint ő kegyelmek.

11. Mivel pedig a nemes országban nagyon olyan végzés, hogy a földesuraknak szabadságában álljon *jobbágyoknak megbüntetések*, ha maguk büntetik-e vagy tisztekre hagyják, melyhez képest sokszor nagy fogyatkozás esik a dologban, és a gonoszságban élő személyek büntetlen maradnak: ehez képest szorgalmatos gondviseléssel és vigyázással legyenek ő kegyelmek, hogy ha nem articulariter és realiter, hanem csak formaliter esett a latroknak megbüntetések; tehát procedáljanak ő kegyelmek az olyanok ellen tisztek s köteleiségek szerint az olyan dolgokról irt articulások ereivel.

12. A fiscális jószágokban való czirkálásban a mi kegyelmés urunk ő nagysága méltóságos személyét igen előttök viseljék ő kegyelmek.

13. A szegény és nyomorék embereket, özvegyeket és árvákat, kiket ő kegyelmék a maguk nyomorult állapotjában megtekintvén cselekedjék istenesen vélek és ne exigáljanak semmit az olyanokon.

14. Minden határokon az *utakat* és *hidakat*, *porgólát-kerteket*, *szőlőszérűket* felczirkálják ő kegyelmék, hogy kiki a maga határán jó utakat és hidakat tartson sub poena articulari.

15. A mely accidentia és egyéb proventusok a főispánt illetik, azt ő kegyelmék kötelességek szerint adminisztrálják; azonban a rossz pénzt is el ne vegyék.

16. A *vékákat*, *fontokat* és *ejteleket* is megczirkálják ő kegyelmék, ha igazán élnek-e velek, és nem csalárd mértékekkel-e? Ahol comperiálja kegyelmetek jövő erő büntetésnek fenyegetésével ijeszszék őket, mindazonáltal de presenti csak gyengédeden büntessék őket, mert igen szegény az ember.

17. Annak is a végire menjenek ő kegyelmék, kicsodák nem engednek a nemes vármegye fő és vicetisztei parancsolatjának és pecsétinek; és kik resistálnak a tisztek executiói ellen?

18. A nemes országnak, noha minden czégérés vétkekekről elég írása vagyon, ő kegyelmék kötelessége szerint ahoz tartván magokat (*de mivel a gyilkosság felette eláradott ott a nemes vármegyén*) ahoz képest a gyilkosokat, és a sok iszonyú *sztikosokat*, *átkosokat*, és Isten szent nevét *káromlókat* magok érdemek szerint megbüntetni ne intermittálja; mind ezek mellett szóval is magok erősen megparancsolván, hogy kiki jámborul és istenesen éljen, és a *vasárnapot* s az ecclesiától bevett *sátoros-ünnepet* istenesen megüljék; tudokra lévén, hogy akik különben cselekesznek, jövő kemény büntetésöket el nem kerülük.

19. A falukon való *éjjeli* és *nappali* nem czirkálásért is ne exigáljanak ő kegyelmék annyit, amennyit mind a nemes ország articulusa, mind pedig a szokás kívánna, hanem a szegénységnek megromlott állapotjához képest istenesen.

20. Utrumot a generális inquisitióról ő kegyelmék eleiben nem irok, mivel azt ő kegyelmék jól tudják, de a többi között el ne felejsék ő kegyelmék erősen mindenütt megparancsolni a *tilalmasok* megtartását.

21. A *kapuszám* után való gazdálkodás, mivel a régi boldog időben is e szerint volt, a mint ide alább feljegyeztettem: annyival is inkább a mostani romlott állapotot megtekintvén, sokkal illendőbb, hogy mostan is e szerint legyen:

Egy kapuról kenyér három, avagy den. 18. Tehén, juh avagy bárányhús libr. 10, avagy den. 20. Disznóhús, akár sódarul, akár más-képen libr. 3, avagy den 6; 12 tyúkmony, vagy den. 6. Tyúk 2, avagy den. 12. Lúd egy, avagy den. 12. Bőr egy veder, avagy den. 50. Abrak

egy köből, avagy den. 32. Széna egy szekér, avagy fl. 1. Szalonna 2 font, avagy den. 12. Tűszerszámra, czetere, mézre, gyertyára den. 40. In universum mindenféle konyhára való limitatio facit: fl. 3. den. 8.

Czirkáló biráknak magam képmében rendeltem *Bártfai János* urat, personae 4, equi 4. Viceispán uram, pers. 3, equi 4. Főbiró uram, pers. 3, equi 4. Nótárius uram, pers. 2, equi 3. Szolgabíró uraimék, pers. 1, equus 1.

Jóllehet a nemes ország articulusa azt contineálja, hogy a czirkáláson *egyik a főispánok* közül jelen legyen, hogy ha aliqua iniuria temporis, vagy penig a mi kegyelmetes urunk ő nagysága szolgálataiban való foglalatosság meg nem akadályoztatja, de mivel mostan nekem a nemes ország szolgálatjában lévén foglalatosságom (s még más becsületes főispán is ő nagyságától nem lévén oda a nemes vármegyére rendelve), kérem és intem is szeretettel ő kegyelmeket, magam személyében jelen nem lehetvén, minden jóra nézendő dolgokban értsenek egyet ő kegyelmek, Istent s az igazságot, az én és maguk becsületét szemek előtt viselvén ő kegyelmek, alkalmaztassák ugy magukat, sem reám, sem magukra ő kegyelmek becstelenséget, búsulást és nehézséget ne hozzanak, elhívén mindazon által, hogy mind Istent, s az igazságot és az én kicsiny becsületesemet az magukéval együtt ugy fogják kegyelmek előttök viselni, melyből semmi rendetlenség, illetlenség és becstelenség ki nem jó. Datum in *Keresd* die 9 mensis martii. Anno 1680.

P. s. Amely része a vármegyéknek *hódoltság alatt* vagyon, azoknak czirkálásában ő kegyelmeknek magukat ugy viseljék, hogy azoknak sziveket el ne idegenítsék a nemes vármegyétől, mert ha igen szorosán exigálják rajtok a mulatókat, annál inkább a törökhöz applicálják magukat, és a nemes vármegyére romlást hoznak, vagy peniglen beljebb mennek a török földre s pusztán hagyják a földet, az aránt is az adó nevededik a nemes vármegyén.

N. B. Makkod, Ilyésfalva (ezt meg kell tudni). Beszterczének falui innét az Szamoson és ha van több falu olyan azon székben, az hova régen is a vármegye czirkálói bementek, most is bemenjenek az olyanokban, az vármegye maga authoritásával éljen.

Kolozsvárról vékút, ejtelt kérjenek ki, mivel az approbata azt parancsolja.

Eredetije a Magy. Nemz. Múzeum levéltárában.